

Тема 2. Тероризм як глобальна загроза міжнародній безпеці

План:

1. Визначення тероризму в міжнародному праві: проблеми термінології та класифікації
2. Історична еволюція терористичних рухів: від локальних до транснаціональних мереж
3. Сучасні форми та прояви міжнародного тероризму: релігійний, етно-сепаратистський, ідеологічний
4. Фінансування тероризму: джерела, канали та механізми протидії
5. Кібертероризм та використання інформаційних технологій терористичними організаціями
6. Соціально-психологічні аспекти радикалізації та вербування до терористичних організацій
7. Міжнародне співробітництво у боротьбі з тероризмом: правові основи та практичні механізми

1. Визначення тероризму в міжнародному праві: проблеми термінології та класифікації

Тероризм є одним із найбільш складних явищ сучасного світу, що становить серйозну загрозу для міжнародного миру та безпеки. Незважаючи на десятиліття зусиль міжнародного співтовариства, досі не існує універсального визначення тероризму в міжнародному праві. Ця проблема створює значні перешкоди для ефективної боротьби з терористичними загрозами та міжнародного співробітництва у цій сфері.

Перші спроби міжнародно-правового визначення тероризму датуються 1930-ми роками. Конвенція Ліги Націй про попередження та покарання тероризму 1937 року була першим міжнародним документом, що намагався дати визначення цьому явищу. Конвенція визначала тероризм як «кримінальні акти, спрямовані проти держави, метою або характером яких є створення стану жаху в умах конкретних осіб, груп осіб або громадськості».

Після створення ООН проблема визначення тероризму набула нового виміру. Замість створення всеосяжного визначення міжнародне співтовариство обрало секторальний підхід, розроблявши конвенції щодо окремих видів терористичної діяльності: Токійська конвенція про правопорушення та деякі інші акти, що вчиняються на борту повітряних суден (1963); Гаазька конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970); Монреальська конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971).

Після терактів 11 вересня 2001 року питання визначення тероризму набуло особливої гостроти. Резолюція Ради Безпеки ООН 1373 (2001) закликала всі держави вжити заходів для боротьби з тероризмом, проте не надала його чіткого визначення.

Основні підходи до визначення тероризму:

1. *Описовий підхід*. Цей підхід характеризується переліком конкретних актів, що вважаються терористичними. Прикладом є Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 року, яка визначає терористичний акт через опис конкретних дій та їх наслідків. Переваги: конкретність та ясність; можливість точного правозастосування; уникнення політичних суперечок. Недоліки: обмеженість переліку; неможливість охопити всі можливі форми тероризму; швидке застарівання через еволюцію терористичних методів.

2. *Концептуальний підхід*. Цей підхід намагається сформулювати загальне визначення тероризму через його основні характеристики. Прикладом є визначення в Арабській конвенції про боротьбу з тероризмом 1998 року. Переваги: гнучкість та адаптивність; можливість охопити різні форми тероризму; концептуальна цілісність. Недоліки: можлива неоднозначність трактування; складність у правозастосуванні; ризик зловживань.

3. *Змішаний підхід*. Поєднує елементи описового та концептуального підходів, намагаючись використати переваги обох методів.

Ключові елементи *визначення тероризму*:

– *Насильницький характер дій*. Більшість визначень тероризму включає елемент насильства або загрози його застосування. Проте існують розбіжності щодо масштабів та характеру такого насильства.

– *Мета створення страху*. Психологічний вплив через створення атмосфери страху та паніки є ключовою характеристикою тероризму, що відрізняє його від інших форм насильства.

– *Політичні, релігійні або ідеологічні мотиви*. Наявність політичних, релігійних або ідеологічних мотивів часто розглядається як обов'язковий елемент тероризму.

– *Цільова аудиторія*. Тероризм характеризується наявністю двох цільових груп: безпосередні жертви (часто цивільні особи) та опосередковані цілі (урядові структури, громадськість).

Традиційне розрізнення між *міжнародним* та *внутрішнім* тероризмом стає все більш умовним в умовах глобалізації. Критерії розмежування включають: громадянство терористів, місце вчинення актів, джерела фінансування, транснаціональний характер організації.

Питання кваліфікації як тероризму дій, що вчиняються *державними* акторами, залишається одним із найбільш спірних. Існують різні позиції: Позиція включення: держави можуть використовувати терористичні методи; необхідність однакових стандартів для всіх акторів. Позиція виключення: дії держав регулюються іншими галузями міжнародного права; концептуальна відмінність між державним насильством та тероризмом.

Особливо складною є кваліфікація дій *національно-визвольних рухів*. Ключові питання: співвідношення права на самовизначення та заборони тероризму; критерії легітимності визвольної боротьби; методи, що використовуються визвольними рухами.

На сьогодні існує 19 універсальних конвенцій ООН з боротьби з тероризмом, кожна з яких регулює окремі аспекти: Конвенція про правопорушення та деякі інші акти, що вчиняються на борту повітряних суден (1963); Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970); Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971); Конвенція про попередження злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом (1973); Міжнародна конвенція проти захоплення заручників (1979).

Регіональні організації розробили власні визначення тероризму:

Європейський Союз: Рамкове рішення Ради ЄС про боротьбу з тероризмом (2002) надає комплексне визначення терористичних актів.

Організація американських держав: Міжамериканська конвенція проти тероризму (2002) містить широке визначення тероризму.

Африканський Союз: Конвенція ОАЄ про попередження тероризму та боротьбу з ним (1999) включає детальне визначення терористичного акту.

Національні законодавства демонструють значну різноманітність у визначенні тероризму:

Сполучені Штати Америки: Складна система визначень у різних федеральних законах (USC Title 18, USC Title 22).

Велика Британія: Акт про тероризм 2000 року надає всеосяжне визначення тероризму.

Франція: Кодекс кримінального права містить специфічне визначення терористичних актів.

Сучасні виклики та нові форми тероризму:

– *Кібертероризм.* Розвиток інформаційних технологій створив нові можливості для терористичної діяльності: атаки на критичну інфраструктуру, поширення пропаганди через інтернет, кібершпигунство та кібердиверсії. Проблеми визначення: межа між кібератаками та кібертероризмом, необхідність фізичного насильства, транснаціональний характер кіберпростору.

– *Біотероризм.* Використання біологічних агентів для терористичних цілей створює нові виклики: складність виявлення та атрибуції, потенційно катастрофічні наслідки, необхідність міжнародного співробітництва.

– *Ядерний тероризм.* Загроза використання ядерних матеріалів терористами: Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005), проблеми контролю за ядерними матеріалами, необхідність глобальних заходів безпеки

Таким чином, проблема визначення тероризму в міжнародному праві залишається однією з найбільш складних та актуальних у сфері міжнародної безпеки. Аналіз показує, що відсутність універсального визначення не є випадковістю, а відображає глибокі концептуальні, політичні та правові розбіжності між державами.

Історична еволюція поняття тероризму демонструє поступовий перехід від спроб створення всеосяжного визначення до секторального підходу, що регулює окремі види терористичної діяльності. Існуючі підходи до визначення

(описовий, концептуальний, змішаний) мають як переваги, так і недоліки, що ускладнює досягнення консенсусу. Ключові елементи тероризму (насильство, залякування, політичні мотиви, цільова аудиторія) отримують різне трактування в національних та міжнародних інструментах.

Проблеми класифікації особливо гостро проявляються щодо державного тероризму, національно-визвольних рухів та нових форм терористичної активності. Сучасні виклики (кібертероризм, біотероризм, ядерний тероризм) вимагають адаптації існуючих правових підходів та створення нових механізмів реагування.

2. Історична еволюція терористичних рухів: від локальних до транснаціональних мереж

Тероризм як феномен політичного насильства зазнав кардинальних трансформацій протягом останніх двох століть. Від локальних революційних рухів ХІХ століття до сучасних глобальних мереж, терористичні організації демонструють здатність до адаптації та еволюції відповідно до змін у міжнародній системі, технологічному розвитку та соціально-політичних умовах. Розуміння цієї еволюції є критично важливим для формування ефективних стратегій протидії сучасним терористичним загрозам.

Перші систематичні прояви сучасного тероризму виникли *в середині ХІХ століття* в контексті революційних та анархістських рухів. Ці ранні терористичні організації характеризувалися: локальним характером діяльності (операції обмежувалися конкретними регіонами або країнами), ієрархічною структурою (чітка вертикаль влади та підпорядкування), ідеологічною мотивацією (переважно анархістські або соціалістичні ідеї), обмеженими технічними можливостями (використання примітивних вибухових пристроїв).

Російська «Народна воля» (1879-1887) стала одним з перших прикладів систематичного використання терористичної тактики для досягнення політичних цілей. Організація здійснила серію атак на високопосадовців Російської імперії, включаючи успішне вбивство імператора Олександра ІІ у 1881 році. Аналогічні рухи виникли в інших європейських країнах, включаючи італійських карбонаріїв та ірландську Фенійську організацію. Попри їх локальний характер, ці групи заклали основи для майбутнього розвитку терористичної тактики.

У першій половині ХХ століття тероризм набув нових форм, пов'язаних з антиколоніальною боротьбою та національно-визвольними рухами. Ця хвиля характеризувалася: національно-визвольною мотивацією (замість революційно-соціальної), більш широкою географією операцій у межах колоніальних територій, удосконаленням тактики партизанської війни, початком міжнародного резонансу подій.

Ірландська республіканська армія (ІРА) демонструвала еволюцію від локального повстанського руху до організації з елементами міжнародних зв'язків. Особливо помітною стала підтримка ІРА з боку ірландської діаспори в США. Алжирський Фронт національного визволення (ФНВ) у 1950-х роках

застосовував терористичну тактику як складову частину ширшої стратегії національного визволення. Їхній досвід вплинув на подальший розвиток терористичних рухів у Африці та Азії.

Період 1960-80-х років ознаменувався появою нових типів терористичних організацій, що поєднували різні ідеологічні мотиви: лівий радикалізм – Червоні бригади в Італії, Фракція Червоної армії в Німеччині; етно-сепаратизм – Баскська ЕТА, Курдська робітничка партія; початок інтернаціоналізації – співпраця між різними організаціями.

Цей період характеризувався появою перших елементів міжнародної співпраці між терористичними організаціями. Палестинські групи, зокрема Фронт визволення Палестини, почали здійснювати операції за межами Близького Сходу, включаючи викрадення літаків та атаки на європейські цілі. Особливо важливим було створення мереж підтримки та координації між різними радикальними організаціями, що заклало основи для майбутньої глобалізації тероризму.

Початок 1980-х років ознаменував появу нової хвилі тероризму, де релігійні мотиви стали домінуючими. Ця трансформація характеризувалася: релігійною ідеологією як основним мотиваційним чинником; глобальними амбіціями замість локальних цілей; готовністю до масових жертв серед цивільного населення; використанням сучасних технологій для координації та пропаганди.

Організація «Аль-Каїда», створена в кінці 1980-х років, стала першим прикладом справді глобальної терористичної мережі. Її характеристики включали: мережева структура: відхід від традиційної ієрархії на користь децентралізованої мережі автономних осередків; глобальний характер операцій: здатність планувати та здійснювати атаки в різних частинах світу; використання сучасних технологій: інтернет, мобільний зв'язок, фінансові мережі для координації діяльності; ідеологічна привабливість: здатність мобілізувати прихильників по всьому світу через релігійну риторику.

XXI століття принесло нові форми терористичної діяльності, пов'язані з цифровими технологіями: кібертероризм – атаки на критичну інфраструктуру через кіберпростір; використання соціальних мереж для рекрутингу та пропаганди; самотні вовки – індивідуальні терористи, мотивовані онлайн-пропагандою; гібридні загрози – поєднання традиційного тероризму з кібератаками.

Ісламська держава (ІДІЛ) продемонструвала еволюцію терористичних організацій у digital-епоху: професійне використання медіа: створення якісного контенту для глобального поширення ідеології; децентралізована мобілізація: здатність мотивувати людей до самостійних атак без прямого контакту; поєднання території та мережі: контроль фізичної території з одночасним функціонуванням як глобальна мережа; адаптивність: швидке пристосування до змін у безпековому середовищі.

Процес *глобалізації* сприяв трансформації тероризму кількома способами: технологічний прогрес: розвиток комунікаційних технологій дозволив створювати глобальні мережі координації; економічна інтеграція:

міжнародні фінансові системи забезпечили можливості для фінансування транснаціональних операцій; культурна гомогенізація: поширення глобальних ідей та символів створило спільну ідентичність для радикалів по всьому світу; мобільність населення: збільшення міжнародної міграції полегшило створення діаспорних мереж підтримки.

Таким чином, історична еволюція терористичних рухів демонструє їхню здатність до постійної адаптації до змін у міжнародному середовищі. Від локальних анархістських організацій XIX століття до сучасних транснаціональних мереж, тероризм пройшов кілька хвиль трансформації, кожна з яких характеризувалася специфічними мотиваціями, тактикою та організаційними формами. Сучасні транснаціональні терористичні мережі представляють якісно новий виклик для міжнародної безпеки, що потребує комплексного підходу до протидії. Ефективна боротьба з цими загрозами вимагає не лише силових заходів, але й глибокого розуміння соціальних, економічних та ідеологічних чинників, що сприяють радикалізації.

3. Сучасні форми та прояви міжнародного тероризму: релігійний, етно-сепаратистський, ідеологічний

Сучасний міжнародний тероризм характеризується множинністю форм та проявів, що відображають складність політичних, соціальних, релігійних та етнічних конфліктів у глобалізованому світі. Типологія терористичних організацій базується на їхніх основних мотиваційних чинниках, проте варто зазначити, що у практичній діяльності багато груп демонструють комбінацію різних ідеологічних елементів.

Релігійний тероризм став домінуючою формою терористичної діяльності на початку XXI століття. Його характерні ознаки включають:

Ідеологічні основи: абсолютизація релігійних догматів; протиставлення «вірних» та «невірних»; есхатологічна мотивація (боротьба між добром і злом); виправдання насильства релігійними текстами та інтерпретаціями.

Організаційні особливості: мережева структура з автономними осередками; міжнародний характер рекрутингу; використання релігійних інституцій для поширення ідеології; створення альтернативних соціальних структур.

Тактичні особливості: готовність до самопожертви (терористи-смертники); масштабні атаки з великою кількістю жертв; символічний характер цілей; психологічний тероризм через демонстрацію жорстокості.

Найбільш відомими прикладами релігійного тероризму є організації джихадистського спрямування, такі як «Аль-Каїда» та «Ісламська держава». Проте релігійний тероризм не обмежується ісламським фундаменталізмом – аналогічні прояви можна спостерігати в діяльності радикальних християнських, іудейських, сикхських та буддистських організацій.

Етно-сепаратистський тероризм мотивується прагненням до національного самовизначення або автономії. Його основні характеристики:

Політичні цілі: створення незалежної держави або автономного регіону; захист етнічних та культурних прав; протидія асиміляційній політиці держави; відновлення історичної справедливості.

Соціальна база: підтримка етнічної спільноти; використання історичних травм та колективної пам'яті; мобілізація через культурні та мовні символи; міжгенераційна передача ідеології опору.

Географічна локалізація: концентрація діяльності на етнічних територіях; використання знання місцевості та підтримки населення; створення «визволених» зон; транскордонна діяльність у випадку розділених етносів.

Класичними прикладами етно-сепаратистського тероризму є діяльність Ірландської республіканської армії (ІРА), Баскської організації ЕТА, Курдської робітничої партії (КРП), Тамільських тигрів у Шрі-Ланці. Кожна з цих організацій демонструвала специфічні особливості, пов'язані з конкретним історичним та політичним контекстом.

Ідеологічний (лівий та правий) тероризм базується на радикальних політичних доктринах:

Лівий тероризм: антикапіталістична ідеологія; боротьба проти «імперіалізму» та «буржуазної держави»; солідарність з визвольними рухами третього світу; інтернаціоналістська орієнтація. Приклади: Італійські «Червоні бригади», Німецька «Фракція Червоної армії» (RAF), Японська «Червона армія».

Правий тероризм: ультранаціоналістична або неонацистська ідеологія; расистські та ксенофобські мотиви; протидія глобалізації та мультикультуралізму; прихильність до авторитарних режимів. Приклади: Норвезький терорист Андерс Брейвік, американські неонацистські організації, європейські праворадикальні групи.

Еко-тероризм являє собою відносно нову форму терористичної діяльності, спрямовану на захист навколишнього середовища радикальними методами. Характеристики: цілеспрямоване руйнування промислових об'єктів; саботаж проти корпорацій, що завдають шкоди природі; використання медіа для привернення уваги до екологічних проблем; уникнення жертв серед людей (у більшості випадків).

Гібридні форми сучасного тероризму демонструють поєднання різних мотиваційних елементів. Наприклад, «Ісламська держава» поєднує релігійну ідеологію з елементами етнічного націоналізму (арабського) та антиімперіалістичною риторикою. Аналогічно, деякі сепаратистські організації використовують релігійні символи для мобілізації підтримки.

4. Фінансування тероризму: джерела, канали та механізми протидії

Фінансування є критично важливим елементом функціонування терористичних організацій. Без постійних джерел доходів неможливі рекрутинг, навчання, придбання зброї, планування та здійснення атак. Сучасні

терористичні організації демонструють високий рівень адаптивності у використанні різноманітних фінансових схем та каналів.

Основні джерела фінансування тероризму:

Кримінальна діяльність: наркаторгівля (особливо актуально для організацій в Афганістані, Колумбії, Мексиці); викрадення людей з метою отримання викупу; пограбування банків та інших фінансових установ; контрабанда зброї, цигарок, культурних цінностей; кіберзлочинність та онлайн-шахрайство.

Легальна економічна діяльність: створення фронтових компаній та благодійних організацій; інвестиції в легальний бізнес; використання культурних та освітніх установ; експлуатація природних ресурсів на контрольованих territories.

Державне спонсорство: пряме фінансування з боку держав-спонсорів; непряма підтримка через розвідувальні служби; надання притулку та логістичної підтримки; використання дипломатичних каналів для переказу коштів.

Приватні пожертвування: збір коштів серед симпатиків у діаспорних спільнотах; використання релігійних та культурних мереж; онлайн-краудфандинг через соціальні мережі; зловживання благодійними організаціями.

Механізми переказу коштів:

Традиційна банківська система: використання банківських переказів через підставних осіб; створення складних схем з множинними проміжними рахунками; використання банків у країнах з слабким фінансовим моніторингом; конвертація валют для ускладнення відстеження.

Альтернативні системи переказу коштів: система «хавала» та інші неформальні мережі; використання готівки та фізичного транспортування; бартерні операції та торгівля товарами; використання дорогоцінних металів та каміння.

Цифрові технології: криптовалюти (Bitcoin, Monero, інші анонімні валюти); онлайн-платіжні системи та електронні гаманці; використання ігрових платформ та віртуальних світів; мобільні платіжні системи.

Міжнародні механізми протидії фінансуванню тероризму:

Правова основа: Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999); резолюції Ради Безпеки ООН (особливо 1267, 1373, 1540); рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF); регіональні конвенції та угоди.

Інституційні механізми: Комітет Ради Безпеки ООН по боротьбі з тероризмом; Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC); Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки; міжнародні фінансові організації (МВФ, Світовий банк).

Практичні заходи: заморожування активів підозрюваних осіб та організацій; обов'язкова звітність фінансових установ про підозрілі операції; посилення процедур ідентифікації клієнтів (Know Your Customer); міжнародний обмін інформацією між підрозділами фінансової розвідки.

5. Кібертероризм та використання інформаційних технологій терористичними організаціями

Розвиток інформаційних технологій кардинально змінив характер терористичної діяльності, створивши нові можливості як для здійснення атак, так і для організації та координації терористичних мереж. Кібертероризм представляє якісно новий тип загрози, що поєднує традиційні терористичні цілі з використанням цифрових технологій.

Кібертероризм можна визначити як використання комп'ютерних мереж та інформаційних технологій для здійснення терористичних атак з метою завдання шкоди критичній інфраструктурі, створення паніки серед населення або досягнення політичних цілей. Ключові характеристики: віртуальний характер атак; потенційно масштабні наслідки; складність атрибуції та розслідування; низька вартість порівняно з традиційними терористичними операціями.

Типи кібертерористичних атак:

Атаки на критичну інфраструктуру: енергетичні системи (електростанції, енергомережі); транспортна інфраструктура (авіаційні та залізничні системи); фінансові системи (банки, біржі, платіжні системи); системи водопостачання та каналізації; телекомунікаційні мережі.

Інформаційні атаки: дефейс веб-сайтів урядових та громадських організацій; розповсюдження дезінформації через соціальні мережі; кібершпигунство та викрадення чутливої інформації; атаки на медіа-ресурси та інформаційні агентства.

Атаки на особисту інформацію: викрадення персональних даних громадян; компрометація медичних записів; атаки на освітні заклади та їх бази даних; порушення приватності через соціальні мережі.

Використання Інтернету терористичними організаціями:

Пропаганда та рекрутинг: створення професійного медіа-контенту; використання соціальних мереж для поширення ідеології; цільова реклама та персоналізована пропаганда; створення онлайн-спільнот радикалів.

Навчання та координація: онлайн-навчальні матеріали з виготовлення вибухівки; зашифровані канали зв'язку; координація операцій через месенджери; віртуальні тренувальні середовища.

Фінансування: краудфандинг через соціальні мережі; використання криптовалют; онлайн-торгівля для отримання доходів; зловживання платіжними системами.

Виклики для міжнародної безпеки:

Технічні виклики: швидкість розповсюдження інформації; анонімність користувачів; використання шифрування; складність відстеження джерел атак.

Правові виклики: юрисдикційні проблеми у кіберпросторі; різні національні законодавства; проблеми міжнародного співробітництва; баланс між безпекою та приватністю.

Соціальні виклики: радикалізація через онлайн-простір; феномен «самотніх вовків»; впливна пропаганда на молодь; поляризація суспільства.

6. Соціально-психологічні аспекти радикалізації та вербування до терористичних організацій

Розуміння процесів радикалізації є критично важливим для розробки ефективних стратегій протидії тероризму. Радикалізація не є одномоментним процесом, а представляє собою поступову трансформацію поглядів та поведінки індивіда або групи у напрямку прийняття екстремістської ідеології та готовності до використання насильства.

Теоретичні моделі радикалізації:

Модель сходинок (Moghaddam): Перший рівень: відчуття несправедливості та депривації; другий рівень: сприйняття дискримінації та пошук винних; третій рівень: моральне відчуження та демонізація ворога; четвертий рівень: категоричне мислення та солідаризація з терористичною організацією; п'ятий рівень: легітимізація терористичних дій; шостий рівень: готовність до терористичного акту.

Пірамідальна модель (McCauley & Moskalenko): основа піраміди: радикальні погляди без дій; середній рівень: політичний активізм; вершина: терористична діяльність. Перехід між рівнями залежить від особистих, групових та масових механізмів радикалізації.

Чинники радикалізації:

Особистісні чинники: психологічна нестабільність та пошук ідентичності; особистісні кризи та травматичний досвід; низький рівень освіти або, навпаки, інтелектуальна фрустрація; соціальна ізоляція та відчуження; поколінні конфлікти у мігрантських сім'ях.

Соціальні чинники: економічна депривація та безробіття; дискримінація та расизм; соціальна нерівність та відсутність можливостей; слабкість соціальних інституцій; конфлікти між спільнотами.

Політичні чинники: політична репресія та порушення прав людини; зовнішня політика держави (особливо військові інтервенції); слабкість демократичних інституцій; корупція та неефективність влади.

Ідеологічні чинники: привабливість радикальних ідеологій; харизматичне лідерство; релігійна риторика та есхатологічні мотиви; історичні наративи та колективна травма.

Стратегії вербування:

Традиційне вербування: використання мечетей, культурних центрів, університетів; особисті контакти та дружні зв'язки; поступове залучення через культурні та спортивні заходи; використання авторитетних релігійних лідерів.

Онлайн-вербування: цільова реклама в соціальних мережах; персоналізовані повідомлення та контент; створення віртуальних спільнот; використання ігор та інтерактивних платформ; експлуатація алгоритмів соціальних мереж.

Групова динаміка терористичних організацій:

Механізми групового впливу: конформність та тиск групи; поляризація групових рішень; дегуманізація ворога; ритуали та символіка; взаємна відповідальність членів групи.

Підтримка мотивації: ідеологічна індоктринація; соціальні зв'язки всередині групи; статус та престиж; матеріальні стимули; страх покарання за вихід з організації.

7. Міжнародне співробітництво у боротьбі з тероризмом: правові основи та практичні механізми

Транснаціональний характер сучасного тероризму вимагає скоординованих міжнародних зусиль для ефективної протидії цим загрозам. Міжнародне співробітництво у боротьбі з тероризмом включає правові, інституційні, оперативні та технічні аспекти.

Правові основи міжнародного співробітництва:

Універсальні конвенції ООН: 19 універсальних антитерористичних конвенцій покривають різні аспекти терористичної діяльності; обов'язок держав імплементувати конвенції у національне законодавство; принцип «видати або судити» (*aut dedere aut judicare*); взаємна правова допомога у кримінальних справах.

Резолюції Ради Безпеки ООН: Резолюція 1373 (2001) – всеосяжні заходи боротьби з тероризмом; санкційні режими проти терористичних організацій; обов'язковий характер для всіх держав-членів; моніторинг виконання через спеціальні комітети.

Інституційні механізми:

На рівні ООН: Управління ООН з боротьби з тероризмом (UNOCT); Комітет з боротьби з тероризмом (CTC); Аналітична група з підтримки та моніторингу санкцій; Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол).

Регіональні організації: Європол та Євроюст у рамках ЄС; Шанхайська організація співробітництва; Організація американських держав; Африканський союз; Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Практичні механізми співробітництва:

Обмін розвідувальною інформацією: створення спільних баз даних; обмін інформацією про підозрілих осіб; координація розвідувальних операцій; спільний аналіз загроз.

Правоохоронне співробітництво: екстрадиція терористів; взаємна правова допомога; спільні операції та розслідування; обмін експертизою та технологіями.

Фінансова розвідка: обмін інформацією між підрозділами фінансової розвідки; координація заходів з заморожування активів; боротьба з відмиванням коштів; моніторинг фінансових операцій.

Виклики міжнародного співробітництва:

Правові виклики: різні правові системи та законодавства; проблеми з екстрадицією; конфлікт юрисдикцій; захист прав людини vs. безпекові міркування.

Політичні виклики: різні підходи до визначення тероризму; національні інтереси vs. міжнародне співробітництво; недовіра між державами; використання антитерористичної риторики у внутрішніх конфліктах.

Технічні виклики: різні рівні технологічного розвитку; проблеми інтероперабельності систем; захист конфіденційної інформації; кібербезпека.

Висновки

Тероризм як глобальна загроза міжнародній безпеці потребує комплексного та багатовимірного підходу до протидії. Аналіз показує, що ефективна боротьба з тероризмом вимагає не лише силових заходів, але й глибокого розуміння соціальних, економічних, психологічних та технологічних чинників, що сприяють виникненню та розвитку терористичних загроз.

Відсутність універсального визначення тероризму в міжнародному праві залишається серйозною перешкодою для ефективного співробітництва, проте секторальний підхід дозволяє регулювати окремі аспекти терористичної діяльності. Історична еволюція тероризму демонструє його здатність до адаптації та трансформації відповідно до змін у міжнародній системі.

Сучасні форми тероризму характеризуються різноманітністю мотивацій та методів, при цьому особливу увагу привертають процеси фінансування терористичної діяльності та використання цифрових технологій. Розуміння соціально-психологічних механізмів радикалізації є критично важливим для розробки превентивних стратегій.

Міжнародне співробітництво залишається ключовим елементом боротьби з транснаціональними терористичними загрозами, проте потребує постійного вдосконалення та адаптації до нових викликів. Майбутня ефективність антитерористичних зусиль залежатиме від здатності міжнародного співтовариства поєднувати жорсткі силові заходи з м'якими інструментами превенції та протидії радикалізації.